

2. Хельберг У. Теоретичні підходи до розуміння європейської безпеки. *Політичний менеджмент*. 2011. № 5. С. 51–59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PoMe_2011_5_9.

3. Denmark R. A., Thomas K. P. The Brenner-Wallerstein Debate. *International Studies Quarterly*. 1988. Vol. 32(1). P. 47–65

4. Lecours A. Paradiplomacy: Reflections on the Foreign Policy and International Relations of Regions. *International Negotiation*. 2002. Vol. 7. Iss. 1. P. 91–114. URL: <https://doi.org/10.1163/157180602401262456>

5. Soldatos P. Cascading subnational paradiplomacy in an interdependent and transnational world. *States and provinces in the international economy*. 1993. P. 45–64

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-615-0-14>

СЕСУАЛЬНА ПРОСВІТА: ЇЇ СУТНІСНИЙ ЗМІСТ ТА СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ

Щіпанська Діана Олегівна

студентка ІV курсу факультет психології, політології та соціології

Науковий керівник: Калашнікова Людмила Володимирівна

доктор соціологічних наук, професор,

професор кафедри соціології

Національний університет «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

В умовах сучасних суспільних змін сексуальна просвіта виступає не лише елементом освітньої політики, а й важливим соціальним інструментом регулювання поведінки молодих людей. Її значення зростає через трансформацію моделей соціалізації, розширення доступу до інформації, вплив цифрових технологій та посилення ролі медіа у формуванні світогляду підлітків. Дані міжнародного дослідження здоров'я та поведінкових орієнтацій учнівської молоді (HBSC) свідчать про тенденції до більш раннього початку статевого життя, недостатнє використання контрацептивів та вагомий вплив однолітків на рішення у сфері інтимних стосунків. А не менш важливим є формування паралельного інституту сексуальної соціалізації у межах Інтернет-простору, який часто випереджає школу і родину [1, с. 94]. Усе це підкреслює необхідність комплексного, науково обґрунтованого підходу до виховання відповідальної сексуальної поведінки.

У сучасній науковій думці сексуальна освіта трактується як цілісний процес формування знань, ціннісних орієнтацій та поведінкових навичок, що забезпечують усвідомлене й відповідальне ставлення до власної сексуальності та репродуктивного здоров'я [2, с. 5]. Згідно з дослідженнями О. Байдарової та О. Бобрик, вона не обмежується лише біологічними аспектами, а інтегрує когнітивний, емоційний і поведінковий компоненти [2, с. 8–9]. Це дозволяє молодій особі не просто володіти інформацією, а розвивати емпатію, повагу до кордонів інших та формувати навички безпечної поведінки.

Важливою рисою сучасної сексуальної освіти є відповідність «Стандартам сексуальної освіти в Європі», що передбачає перехід від моделі залякування до моделі розширення можливостей. Сьогодні реалізація сексуальної освіти в Україні включає не лише інформування про фізіологічні процеси, а охоплює теми гендерної рівності та подолання стереотипів, культури згоди й розпізнавання ознак насильства, принципи відповідального батьківства, психологічні засади міжособистісної комунікації, медіагієни та критичного сприйняття цифрового контенту [6; 7].

Сексуальна соціалізація сьогодні відбувається в умовах конкуренції між інститутами сім'ї, школи та медіапростору, будучи важливою частиною процесу соціалізації. Як зазначає Л. Калашнікова, за відсутності системної державної політики, первинна соціалізація в родині часто програє цифровій реальності. Соціальні мережі та Інтернет-платформи стають основними конструктами підліткової сексуальності, пропонуючи фрагментарні або викривлені сценарії інтимної поведінки [5, с. 92–97].

У дослідженнях Р. Моїсеєнко висвітлено медико-соціальні аспекти стану репродуктивного здоров'я населення України й доведено наявність тісного зв'язку між рівнем поінформованості та показниками сексуальної поведінки, збереження здоров'я та якості життя молодих українців [8]. Авторкою визначено, що чим вищим є рівень поінформованості про методи контрацепції і засоби профілактики інфекцій, що передаються статевим шляхом, тим нижчими є показники небажаних вагітностей і захворюваності серед підлітків. Отже, сексуальна освіта має не лише культурно-виховне, а й важливе демографічне значення.

Особливої уваги потребує аналіз впливу порнографічного контенту на формування сексуальних девіацій. Міжнародні дослідження свідчать, що неконтрольований доступ до порнографії формує у підлітків хибні очікування від інтимної близькості, підвищує толерантність до агресивних практик та знижує рівень критичного сприйняття сексуальної поведінки інших [9; 10]. За таких умов

сексуальна просвіта має виконувати функцію фільтра, розвиваючи у молоді навички медіаграмотності, рефлексії та критичного аналізу інформаційних матеріалів.

Соціологічний аналіз сексуальної просвіти здійснюється в межах різних теоретичних концепцій, кожна з яких висвітлює окремі аспекти цього феномена. Зокрема, структурно-функціональний підхід розглядає сексуальну просвіту як складову соціальної системи, що забезпечує її стабільність і відтворення соціального порядку. Відтак, формує нормативні моделі поведінки й сприяє зменшенню проявів девіантної поведінки, будучи інструментом профілактики сексуальних девіацій [3; 4].

Представники конструктивістського підходу зазначають, що сексуальна поведінка не є суто біологічно детермінованою, а формується під впливом сексуальних сценаріїв, запозичених з культури. У цьому контексті сексуальна просвіта виступає інструментом деконструкції шкідливих міфів і рефлексивного вибору власних життєвих стратегій.

Натомість гендерний підхід дозволяє аналізувати сексуальну просвіту крізь призму владних відносин та нерівності, означаючи, згідно з яким вона спрямована на подолання подвійних стандартів та формування етики згоди. Це перетворює сексуальну просвіту на засіб емансипації, що дає змогу протистояти гендерно зумовленому насильству та об'єктивації людського тіла.

У межах інституційного підходу науковці зосереджують увагу на необхідності актуалізації ролі сім'ї і школи як агентів соціалізації, що транслюють знання, вивченні бар'єрів (релігійних, культурних, політичних), які перешкоджають ефективності впровадження комплексних освітніх програм [6].

Узагальнюючи зауважимо, що сексуальна просвіта переросла межі суто медичного та біологічного інформування, будучи сьогодні складним соціопедагогічним механізмом, який інтегрує питання прав людини, психології стосунків та цифрової безпеки. Впровадження комплексної сексуальної просвіти є стратегічним кроком для держави, оскільки безпосередньо корелює із зниженням рівня соціальних патологій, покращенням репродуктивного здоров'я та зміцнення відповідального батьківства. Таким чином, реагуючи на виклики часу, вона здатна превентивно формувати культуру взаємної поваги та безпеки у суспільстві.

Література:

1. Аналітичний звіт за результатами опитування українських підлітків у 2022/2023 роках «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» в межах міжнародного проекту BOO3 «Healthbehaviour-schoolagechildren» (HBSC). Київ : ГО «Український інститут соціальних

досліджень ім. О. Яременка» 2024, С. 94. URL: https://www.unicef.org/ukraine/en/media/51006/file/Health%20Behaviour%20in%20School-Aged%20Children%20study_Ua%201.pdf.pdf

2. Байдарова О., Бобрик О. Зміст і передумови впровадження комплексної сексуальної освіти в Україні. *Вісник : Соціальна робота*. 2022. № 1 (8). С. 5–12. URL: <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2022/8-1/1>

3. Дилян А. В., Борінштейн Є. Р. Сексуальні девіації в українському суспільстві. *Освіта та соціалізація особистості* : матеріали XI Інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. (Одеса, 20–21 квітня 2023 р.) / оргком. : А.В. Красножон, О.А. Копусь, Г.В. Музиченко, Є.В. Борінштейн. Одеса : Університет Ушинського, 2023. С. 40–43. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/17604/1/Dylian%2c%20Borinshteyn.pdf>

4. Калашнікова Л. В. Місце і роль соціології у вивченні проблем поширення сексуальних девіацій у підлітковому середовищі. *Габітус: науковий журнал*. 2025. № 74. С. 57–62. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2025/74-2025/11.pdf>

5. Калашнікова Л. В. Причинно-наслідкові зв'язки формування соціальних конструктів підліткової сексуальності: соціологічні візії. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. № 54. С. 92–97. URL: http://apfs.nuoua.od.ua/archive/54_2025/16.pdf

6. Кислова О. М., Ніколаєвська А. М. Підліткова сексуальність та проблеми сексуальної освіти в Україні. *Український соціум*. 2023. № 2. С. 190–206. URL: <https://doi.org/10.15407/socium2023.02.190>

7. Кравець В., Кравець С. Проблеми сексуальної соціалізації учнівської молоді України в світлі «Стандартів сексуальної освіти в Європі». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2022. № 1(2). С. 161–170. URL: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.21.2.21>

8. Моїсеєнко Р., Жилка Н., Гойда Н., Дудіна О., Голубчиков М., Октисюк Ж. Стан репродуктивного здоров'я жінок України. *Україна. Здоров'я нації*. 2023. № 1. С. 51–59. URL: <https://journals.uzhnu.uz.ua/index.php/health/article/view/737/869>.

9. Gassó A.M., Bruch-Granados A. Psychological and Forensic Challenges Regarding Youth Consumption of Pornography: A Narrative Review. *Adolescents*. 2021. Vol. 1. P. 108–122. URL: <https://doi.org/10.3390/adolescents1020009>.

10. Yunengsih W, Setiawan A. Contribution of Pornographic Exposure and Addiction to Risky Sexual Behavior in Adolescents. *Journal of Public Health Research*. 2021. Vol. 10 (1). URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.4081/jphr.2021.2333>